

Knihovnicko-informační zpravodaj U Nás

Vyšlo: 9. 6. 2016

Číslo: Ročník 26 (2016), Číslo 2

Sekce: Nové trendy

Název článku: E-knihy ve veřejných knihovnách

Autor: Zuzana Bořková

Zdroj: <http://www.svkhk.cz/Pro-knihovny/Zpravodaj-U-nas/Clanek.aspx?id=20160210>

E-knihy ve veřejných knihovnách

Zuzana Bořková

Knihovny jsou úzce spjaty s měnícím se prostředím knižního trhu, které souvisí s vývojem informačních technologií. Na tyto změny musí knihovny nějakým způsobem reagovat. Momentálně patří k hodně diskutovaným tématům půjčování elektronických knih. Bohužel se i v dnešní době setkáváme s určitými předsudky nejen ze strany knihoven, ale i nakladatelů a distributorů. Přitom pro optimální fungování výpůjček elektronických knih je velmi důležitá spolupráce všech tří výše zmíněných subjektů.

V České republice působí v současné době sedm poskytovatelů nabízejících platformy pro zpřístupňování a půjčování českých elektronických knih. Tito poskytovatelé uzavírají licenční smlouvy s nakladateli. Knihovnám odpadá mnohdy složité vyjednávání s držiteli autorských práv, získají „hotovou platformu“, kterou lze ve většině případů integrovat do knihovnických systémů. Výpůjčky e-knih zůstávají službou knihovny, což je pro knihovny nesmírně důležité. Knihovníci mají možnost oslovit více uživatelů než samotní nakladatelé, případně distributoři. Zároveň mohou výrazně přispět k výchově uživatelů různých věkových kategorií a naučit je, jak zacházet s elektronickými knihami v souladu s autorskými právy a etickými normami. V ideálním případě by mělo být pozitivním důsledkem snížení výskytu nelegálních kopií elektronických knih na internetu, což by mělo vést k pozitivnímu rozvoji knižního trhu.

Pokud se knihovna rozhodne zavést pro své uživatele novou službu půjčování e-knih, měla by si vyjasnit tři zásadní věci: akviziční profil knihovny, potřeby současných, ale i potenciálních uživatelů a v neposlední řadě i finanční možnosti.

Ve svém článku stručně představím projekty E-knihy do každé knihovny, Levná knihovna a portál Flexibooks. Podrobněji se budu věnovat společnosti eReading.cz, se kterou máme v Knihovně města Hradce Králové již zkušenosti. Více informací o dostupných platformách, včetně seznamu knihoven, které je využívají, naleznete na webové stránce E-knihy pro knihovny: <https://sites.google.com/site/eknihyproknihovny/>.

E-knihy do každé knihovny je projekt založený na spolupráci knihoven s nakladateli v České republice. Jeho koordinátorem je Městská knihovna v Praze, která spolupracuje s dalšími 11 knihovnami. V rámci projektu partnerské knihovny zpřístupňují elektronické verze titulů současné české produkce. Uživatelé si tyto knihy mohou číst pouze na terminálech na půdě knihovny. Zpřístupnění e-knih je tedy omezeno otevírací dobou knihovny. Mezi spolupracujícími nakladateli patří Academia, Jan Melvil Publishing, Aleš Prager, Univerzita Pardubice, Nakladatelství P3K.

Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o., provozuje portál **Levná knihovna**. V nabídce najdeme tituly z oborů právo, ekonomie, psychologie, filozofie a další. E-knihy jsou dostupné přes centrální systém Shibboleth a lze je číst pouze online na klasických počítačích, tabletech a mobilních telefonech bez nutnosti stažení speciální aplikace. Výpůjční doba e-knih je 1 den až 14 dní, dle požadavku uživatele.

Společnost Fraus Media, s. r. o., v rámci portálu **Flexibooks – docela jiné e-knihy** nabízí knihovnám možnost nakupovat jak výpůjčky, tak roční licence. V nabídce titulů převažují odborné publikace, učebnice, populárně-naučná literatura, ale okrajově zde lze najít i beletrii z nakladatelství Grada Publishing, Portál, Fraus, Host, Kniha Zlín aj. Kromě klasických e-knih se společnost specializuje na multimediální knihy. Vypůjčené e-knihy lze číst na počítačích, tabletech a mobilních zařízeních se systémem Android, iOS a Windows prostřednictvím čtečky Flexibooks, kterou lze stáhnout zdarma. Výpůjční doba e-knih je 31 dní.

Společnost **eReading.cz** působí na českém trhu s e-knihami již několik let. V roce 2013 zavedla službu půjčování e-knih, kterou zprostředkovává nejen pro knihovny, ale i pro veřejnost. V současné době nabízí k vypůjčení více

než 2 300 titulů. Nejvíce je zastoupena beletrie, ale v poslední době se objevuje i řada titulů naučné literatury. Nalezneme zde kompletní nabídku titulů nakladatelské skupiny Albatros Media, dále vybrané tituly současné produkce nakladatelů Paseka, Host, Petrklíč, Prostor, Vyšehrad, Kniha Zlín aj. Uživatelé mají k dispozici světové bestsellery, knihy oceněné v soutěži Magnesia Litera, severské detektivky atd. Obsah je průběžně aktualizován.

Nabídku e-knih lze integrovat do knihovních systémů ARL, Carmen, Portaro, VuFind, KOHA, Aleph. V katalogu knihovny se zobrazují všechny tituly e-knih k vypůjčení, knihovna však platí pouze za skutečně vypůjčky. E-vypůjčky jsou implementovány do vypůjčního protokolu; knihovník je uvidí ve své oblíbené statistice v elektronických dokumentech, uživatel ve svém čtenářském kontě.

Mezi nesporné výhody půjčování e-knih prostřednictvím eReading.cz patří jejich dostupnost neomezená na otevírací dobu knihovny. Jeden titul si může půjčit několik uživatelů zároveň. Vypůjční doba je 21 dní, poté se kniha ze zařízení automaticky smaže. Počet knih, které si lze v rámci lhůty půjčit, si každá knihovna stanoví sama dle svého uvážení. Většina knihoven povoluje dva až tři tituly.

Uživatel, který se rozhodne službu využívat, si musí nejprve vytvořit svůj účet na stránkách eReading.cz. Podmínkou je uvedení stejné emailové adresy, kterou má uloženu ve čtenářském kontě v knihovně. Do svého zařízení si stáhne aplikaci eReading. V současné době lze provést vypůjčky pouze na zařízení s operačním systémem Android, iOS a na čtečky eReading START 2, 3 a 4 Touch Light. Samotné provedení vypůjčky je velice snadné. Ve webovém katalogu knihovny si uživatel vyhledá tituly, klikne na tlačítko vypůjčit a poté stáhne knihu do svého zařízení. E-knihy lze číst offline až na šesti různých zařízeních.

Mezi hlavní nevýhody služby eReading.cz patří softwarové omezení, které představuje pro uživatele značnou překážku. Většina uživatelů totiž vlastní čtečky, které nejsou kompatibilní s platformou. Knihovny zase vidí zásadní problém v ceně - vadí jim vysoká částka 49 Kč za vypůjčku. Knihovny v České republice nabízejí službu pro registrované uživatele zcela zdarma. Mají však možnost službu zpoplatnit jako nadstandardní; uživatel by si pak náklady částečně hradil sám. Je třeba si uvědomit, že knihovny tímto krokem výrazně podporují nakladatele a spisovatele, což vede k příznivému vývoji knižního trhu.

V Knihovně města Hradce Králové jsme se vzhledem ke složení uživatelů a zaměření knihovny rozhodli spolupracovat se společností eReading.cz. Při výběru jsme se ohlíželi i na platformy, které zpřístupňuje Studijní a vědecká knihovna sídlící ve stejném městě. Projekt jsme v roce 2015 realizovali s finanční podporou Ministerstva kultury ČR – z podprogramu VISK 3. Zároveň jsme do knihovny zakoupili 2 čtečky eReading 4 Touch Light, které půjčujeme absenčně. Myslíme na uživatele, kteří nemají zařízení, na kterém by novou službu mohli vyzkoušet. Některé knihovny pro tyto případy zakoupily tablety, které půjčují jako univerzálnější zařízení.

Komplexní hodnocení služby bych ponechala až po jejím ročním fungování, přesto zde uvedu pro zajímavost několik čísel. Od zahájení půjčování e-knih (20. června 2015) do konce března 2016 tuto službu využilo 186 uživatelů. Z toho 50 % uživatelů patří do věkové kategorie 31-50 let, 20 % do věkové kategorie 51-70 let, s nepatrným rozdílem jednoho procenta následuje věková kategorie 16-30 let, 8 % spadá do věkové kategorie 0-15 let a 3 % do kategorie 71 let a výše. Služba tedy není cílena na mladší generaci, jak by mohl někdo namítnout. Výsledek ale může být ovlivněn faktem, že mladší generace čte všeobecně méně.

Celkem bylo staženo 660 titulů e-knih. První tři pozice nejstahovanějších titulů nás velice překvapily. Na prvním místě se umístil *Bestiář* (12x), následují *Analfabetka, která uměla počítat* (11x), *Dámské příběhy českého středověku* (11x), *Velká kniha anekdot* (11x), *Dívka v pavoučí síti* (9x), *Grandhotel* (9x). Náš předpoklad, že půjčování e-knih vyřeší dlouhé čekání v řadě rezervací na tištěné knihy, se zatím nepotvrdil. A to i přesto, že je uživateli, který si půjčený titul zarezervuje, odeslán e-mail s upozorněním na možnost vypůjčit si knihu elektronickou, kterou by měl k dispozici ihned. Většinu titulů z nabídky máme v knihovně zastoupeny v tištěné podobě, ale objevují se i tituly, jejichž exempláře nevlastníme. V případě nových titulů se e-kniha ke čtenáři dostane dříve než kniha tištěná. Do budoucna by bylo dobré koordinovat akvizici a do určité míry by se pro uspokojení všech čtenářských požadavků nemusely nakupovat multiplikáty. Jako u každé nově zavedené služby je velmi důležitá propagace. Dle zkušeností z jiných knihoven víme, že se pomocí ní dá ovlivňovat počet stahovaných e-knih. Předpokládám, že s přibývajícími novými tituly bude stoupat i zájem o službu.

Jak jsem již zmínila v úvodu, knihovny jsou úzce spjaty s měnícím se prostředím knižního trhu. Zároveň musí reagovat na aktuální požadavky uživatelů. Půjčování e-knih není v českých knihovnách běžnou službou, avšak během posledního roku se především díky platformě nabízené společností eReading.cz zvýšil počet knihoven nabízejících e-vypůjčky. V některých knihovnách se tato služba setkává s velkým ohlasem, v některých se rozbíhá

pozdvolna. I kdýž současná situace není pro knihovny tak úplně výhodná, důležitý je především fakt, že knihovny nezůstávají stranou dění a aktivně se zapojují do legálního šíření elektronických knih. V opačném případě by se totiž mohlo stát, že jednou půjčování e-knih bude probíhat zcela mimo jejich kompetence.

Kontakt na autorku: borkova@knihovnahk.cz

© 2000-2010 Studijní a vědecká knihovna v Hradci Králové · pujcovna@svkhk.cz · knihovna@svkhk.cz